



RIKSADVOKATEN

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

REF.:

VÅR REF.:
2012/01428-008

DATO:
29.10.2012

HØRING - FORSLAG TIL FORBUD MOT ERVERV, BESITTELSE OG BRUK AV VISSE DOPINGMIDLER

Det vises til departementets brev av 22. juni d.å. med forslag om å kriminalisere bruk mv. av dopingmidler, og telefonsamtale med seniorrådgiver Kristian Sunde hvor det ble gitt utsettelse av høringsfristen til 29. oktober d.å. Hørings-saken har vært forelagt statsadvokatene. Det har kommet svar fra Hordaland statsadvokatembeter, Trøndelag statsadvokatembeter, Oslo statsadvokatembeter og Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter. Disse vedlegges i kopi.

Innledning

Riksadvokaten har i de høringer som ble foretatt i 1992, 1998, 2001 og i 2004, ikke gitt støtte til forslag om kriminalisering. Hovedbegrunnelsen har dels vært at avsløring, kontroll av og sanksjoner mot dopingbruk primært bør være en oppgave for idretten, dels at det ikke har vært tilstrekkelig dokumentert at bruk av dopingmidler er skadelig for andre enn brukeren selv. Riksadvokatens hørings-svar fra 2002 og 2004 vedlegges til orientering.

Vi har nå revurdert vårt tidligere standpunkt, og tvilt oss frem til at vi støtter kriminalisering av erverv, besittelse og bruk av visse dopingmidler. Vårt standpunkt inneholder imidlertid den reservasjon at bare et fåtall av stoffene på dopinglisten bør omfattes av et straffesanksjonert forbud.

Utgangspunkt

Riksadvokatens grunnleggende utgangspunkt i vurderingen av om handlinger skal kriminaliseres er at de må være kvalifisert klanderverdige og samfunnsskadelige, og at andre sanksjoner enn straff ikke fremstår som tilstrekkelige. Det vises til den prinsipielle drøftelsen av det såkalte skadefølgeprinsippet i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 82 flg., som riksadvokaten har sluttet seg til, og som dannet utgangspunktet for kriminaliseringsvurderinger i arbeidet med straffeloven 2005. Stortingets tilslutning i Innst. O. nr. 72 (2004-2005) tilsier at prinsippet bør være veiledende i kriminaliseringsspørsmål også utover straffeloven 2005, særlig fordi det gir uttrykk for et tilstrekkelig restriktivt syn på hva som bør være strafferettsapparatets oppgave.

En side ved skadefølgeprinsippet er at man i utgangspunktet bør unngå å oppstille straff mot handlinger som hovedsakelig skader forøveren selv. Det vil på den annen side være i samsvar med skadefølgeprinsippet å kriminalisere handlinger som direkte eller indirekte skader tredjepersoner, eller har andre store samfunnsmessige skadevirkninger. Skadefølgeprinsippet forstås slik at det er lovgiver som må kunne dokumentere at en handling kan føre til slik skade eller fare for skade.

Bør erverv, besittelse og bruk av visse dopingmidler kriminaliseres?

I en situasjon hvor lovgiver reelt sett vil være forhindret fra å kunne påvise en klar årsakssammenheng mellom dopingbruk og vold – siden det vil være etisk uforvarselig å gjøre forsøk med flere anabole steroider samtidig, eller med gjentatte og/eller langvarige kurer og/eller spesielt store doser – kan skadefølgeprinsippet ikke forstås så strengt at dokumentasjon av skadevirkninger kun kan skje gjennom forskning. I en slik situasjon må det være adgang til også å bygge på alminnelige erfaringer en har i samfunnet med dopingmisbruk, og på brukernes egne rapporterte opplevelser.

Det vises til den oppdaterte informasjonen som fremkommer i høringsnotatet s. 8 om Pallesens arbeid, hvoretter det antas å være en sammenheng mellom anabole androgene steroider (AAS) og økt aggressivitet. Det er m.a.o. ikke bare brukerne som skades, men også brukernes voldsofre – ofte nærstående – skades indirekte. Selv om det er beheftet med en viss usikkerhet i hvilken grad det er dopingmisbruk alene som er den direkte årsak til voldsbruk, så er det velkjent at det i kriminelle miljøer brukes visse former for doping for å forsterke ens fysiske og psykiske kapasitet for å utøve vold. Bruk av anabole steroider fører til at en blir bedre fysisk rustet til å utøve vold, selv om motivet til å utøve volden ikke nødvendigvis står i sammenheng med dopingbruken. Det er videre vitenskaplig belegg for at de som bruker AAS gjerne også bruker lovlig og ulovlige rusmidler, utøver annen risikoatferd og har en lavere terskel for vold, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 105. Disse erfaringene stemmer overens med det inntrykk Riksadvokatembetet har fra flere alvorlige voldssaker som vi har hatt til behandling ved vårt kontor. Etter overveielse, og under tvil, har vi kommet til at det kriminalpolitiske krav om skadevirkninger for andre enn gjerningspersonen selv, må anses som oppfylt.

Som nevnt må det også vurderes om andre sanksjoner og virkemidler enn straff fremstår som tilstrekkelige, slik at kriminalisering av den grunn er utelukket. Blant annet må det vurderes om idrettens eget kontrollregime virker tilstrekkelig preventivt. Etter vår vurdering må dette imidlertid besvares benektende. Dopingmisbruk anses i dag som et etablert problem langt utover den organiserte idretten. De uorganiserte dopingbrukerne rammes ikke av idrettens regler, og overfor disse er det ingen kontroll eller sanksjonsmuligheter. Effekten av et forbud må derfor antas bli størst utenfor idrettsmiljøet. Det er vanskeligere å nå frem med informasjon om dopingsmisbruks skadevirkninger overfor uorganiserte utøvere, enn overfor medlemmer i idrettsorganisasjoner. De holdningskampanjer som over år har vært holdt, såvel innenfor som utenfor idrettsforbundets organisasjoner, synes ikke å ha hatt en sterk nok avskrekkende effekt overfor brukerne. Vi kan heller ikke se at det finnes andre tilgjengelige virkemidler som, nøkternt vurdert, vil kunne forventes å ha en tilstrekkelig avskrekkende effekt.

I tråd med skadefølgeprinsippet bør man unngå å bruke straffelovgivningen som en ren verdimarkør, såkalt "symbollovgivning". Nykriminalisering bør ikke begrunnes utelukkende med et behov for å gi "signaler" om at noe er uønsket atferd. Men hvis man samvittighetsfullt har foretatt de vurderinger skadefølgeprinsippet gir anvisning på, og fortsatt er i tvil om kriminalisering kan forsvares, må det etter riksadvokatens syn kunne ses hen til om det er ønskelig å markere at den aktuelle atferden er betenkelig i et bredere, samfunnsmessig perspektiv.

I vårt samfunn er det en tiltagende oppmerksomhet rundt "det perfekte" utseende. Idealkroppen hos kvinner er tynn og slank, og menn skal ha en slank, men muskuløs kropp. Denne kroppsfokuseringen synes å være sterk også blant barn og unge, og kan føre til at flere kan la seg friste til en "snarvei" via dopingmisbruk for å slanke seg, og/eller til å utvikle en muskuløs kropp. De ytre signaler slike

kroppsidealer gir til omverdenen, vil etter alt å dømme gi en smitteeffekt særlig hos barn og unge. Det vises til Barland og Tangens rapport s. 8, hvor det fremkommer at de som bruker doping i hovedsak er motivert ut fra et ønske om en penere kropp. En kriminalisering av dopingbruk vil gi et klart og entydig signal om at doping skal bekjempes, og at det ikke er akseptabelt. Det vil øke den allmenne respekt for forbudet mot doping i den organiserte idretten, og bidra til at færre lar seg friste til å bruke doping.

Det finnes etter riksadvokatens syn ingen aktverdig grunn til å tillate bruk av dopingmidler (vi holder da selvsagt medisinsk begrunnet bruk av legemidler utenfor). Dopingforbrytelser gir etter alt å dømme et betydelig økonomisk utbytte, og synes ofte å bli tilbudt av de samme personer som selger narkotiske stoffer. Ved å etterforske brukermiljøene for doping får politiet kunnskap om salgsleddet og bakmennene som produserer og innfører dopingmidler og narkotika. En kriminalisering vil etter omstendighetene redusere markedet for salg av doping. Det vises til Kripos' beskrivelse av doping som problemområde og mulige gevinster ved kriminalisering i sitt hørings svar til Politidirektoratet.¹ Der gis en situasjonsbeskrivelse av enkelheten i å få tilgang til dopingmidler via internett, og at det tas beslag i en ikke ubetydelig mengde renstoff AAS og produksjonsutstyr. Dette tilsier at det foregår illegal produksjon av dopingmidler i Norge, og at organisert dopingkriminalitet er et problem som øker. Det vises videre til høringsuttalelsen fra Oslo statsadvokatembeter², og den beskrivelse som der gis.

Regulering av forbud mot erverv, besittelse og bruk av visse dopingmidler

En støtter forslaget om å regulere bruk og besittelse av dopingmidler i legemiddeloven, og at dette utformes slik som i legemiddeloven § 24 første ledd, med en strafferamme på 6 måneders fengsel, eller begge deler i ny bestemmelse i legemiddelov § 31 annet ledd. Bestemmelsen hører definitivt ikke hjemme i straffeloven. Erverv bør på samme måte som for narkotika hjemles i straffeloven § 162b. Det vises til høringsuttalelsen fra Oslo statsadvokatembeter³, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter⁴ og Kripos⁵ om konsekvensen for subsumsjon og metodebruk ved ikke å velge denne lovgivningsteknikk. Riksadvokaten støtter de synspunkter som fremkommer i disses hørings svar.

Skadefølgeprinsippet står ikke bare sentralt i vurderingen av om det bør innføres et straffebud mot doping, men har også betydning for hvilken rekkevidde det skal ha – eller med andre ord hvor mange stoffer som bør omfattes. Våre vurderinger foran tilsier at det først og fremst er anabole androgene steroider, testosteronpreparater og veksthormoner som bør rammes av et forbud. Det er disse stoffene som kan medvirke til økt aggressivitet og vold, og det er her idrettens eget sanksjonsapparat fremstår som utilstrekkelig, ettersom bruken ofte skjer i uorganiserte miljøer.

Etter riksadvokatens syn er det ikke i tråd med det grunnleggende skadefølgeprinsippet å straffbelegge bruk av alle de legemidler på dopinglisten som ikke har påviste fysiske eller psykiske skadevirkninger på brukerens helse, men som bare har prestasjonsfremmende effekt, for eksempel bruk av EPO. Også bruk av slike stoffer har visse skadelige virkninger for andre enn utøveren selv, blant annet ved at misbrukerne undergraver de verdier idretten ideelt sett skal stå for. Etter omstendighetene er det dessuten så store økonomiske verdier knyttet til sportslig uttelling at dopingmisbruk gir bedragerilignende assosiasjoner. Skadevirkninger av denne art kan imidlertid vanskelig, i motsetning til økt risiko for voldelig atferd, begrunne en særskilt kriminalisering. Bruk av de sentralstimulerende stoffer på dopinglisten er for øvrig allerede straffbar ved at de er omfattet av narkotikalistens.

¹ Brev av 28. september d.å. s. 6 flg.

² Brev av 3. oktober d.å.

³ Brev av 3. oktober d.å. s. 1


⁴ Brev av 28. september d.å. s. 1-2

⁵ Brev av 28. september d.å. pkt. 5.3 Metodebruk

Riksadvokaten støtter ikke den beskrivelse som er gitt i høringsnotatet om de økonomiske og administrative konsekvenser av forslaget. Hvilke konsekvenser en nykriminalisering fører til, må utvilsomt utredes ytterligere. Det er ikke grunnlag for å hevde at ekstrabelastningen for politi og påtalemyndighet vil være relativt liten slik det anføres i høringsnotatet pkt. 9. En nykriminalisering vil ikke føre til at dette området vil kunne bli gitt topp prioritet av påtalemyndigheten. Men det må tilføres ressurser til å kunne avdekke, etterforske og iretteføre dopingkriminalitet om ikke en ny straffebestemmelse skal bli et slag i luften. De samme utfordringer en har med etterforskning av nasjonal og internasjonal organisert narkotikakriminalitet, står en overfor når det gjelder organisert dopingkriminalitet. Saker kan være svært ressurskrevende og omfattende å etterforske og senere iretteføre.

En minner også om dagens kapasitetsproblemer hos Kripos for å få analysert beslaglagt narkotika. Det må klarlegges hvem som skal foreta analysene av beslag, hvilken kompetanse og utstyr dette personell må inneha, og hvem som skal betale for disse kostnadene og de senere påløpte utgifter ved fremtidige analyser av beslaglagte dopingmidler i straffesaker.

Dersom man nå går til det skritt å kriminalisere befatning med dopingmidler, må man legge til rette for at håndhevingen blir tilstrekkelig effektiv. I motsatt fall risikerer man at respekten for straff som sanksjon undergraves, og man vil være bedre tjent med ikke å innføre nye regler.


Knut Erik Sæther
ass. riksadvokat


Katharina Rise
statsadvokat

Vedlegg